

РЕЦЕНЗІЇ

Koncepcje i dokonania pedagogiczne profesor Nelli G. Nyczkało. Wybór artykułów opublikowanych w Polsce.— Akademia Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej w Warszawie, Instytut Technologii Eksploatacji – PIB w Radomiu, 2014.

Ім'я академіка-секретаря Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПР України, доктора педагогічних наук, професора, дійсного члена НАПН України Нелі Григорівни Ничкало, відоме в широких педагогічних колах не тільки України, а й Польщі. До ювілею вченого її польські колеги підготували і видали книжку, у якій вмістили 14 статей, що в різний час вийшли друком у збірках наукових конференцій та в наукових журналах Польщі. Уже з першого погляду на зміст книги видно, що співпраця Н. Г. Ничкало з різними інституціями у Польщі є широкою палітрою педагогічних зацікавлень ученого. Книга, у якій представлено наукові надбання професора Н. Г. Ничкало,— це не тільки вияв поваги і пошани польських учених до товариша по педагогічній праці, не тільки свідчення високої оцінки її доробку, вона цінна також і тим, що дозволяє сформуванню уявлення про внесок української дослідниці у створення й розвиток українсько-польського наукового дискурсу.

Праці професора Н. Г. Ничкало вирізняються глибоким розумінням філософських підвалин педагогічних досліджень та професійної підготовки вчителя. Учена багато уваги приділяє методології наукових пошуків істини. Неля Григорівна – незмінний учасник Загальнопольського методичного семінару, яким керує професор Францішек Шльосек, один із головних організаторів українсько-польських форумів, які з 2003 року проходять у Польщі та Україні раз на два роки. Тому не випадково в книзі вміщено статтю, присвячену концепції педагогічних досліджень. Учена переконана, що концепція для дослідника – це своєрідний компас, а теоретично і методично обґрунтована концепція – гарантія визначення дослідницьких експериментів і очікуваних кінцевих результатів. Професор Н. Г. Ничкало знаходить діалектичний зв'язок між концепцією та теорією і стверджує, що нові ідеї і концепції – це базис для появи нових теорій. Усе це вона показує на прикладі дослідження "Естетичні і етичні засади розвитку особистості вчителя", підготовленого в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, в основі концепції якого лежить розуміння педагогічної майстерності як спільності цілей і цінностей вчителя (І. Зязюн), яке спирається на філософію антропоцентризму освіти (В. Кремень), на особистісно і культурно орієнтовану модель освіти (В. Моргун). Подібні

концепції мають складний багатовимірний та інтердисциплінарний характер і слугують надійним підґрунтям наукових педагогічних пошуків.

Професор Н. Г. Ничкало палка прихильниця спільного наукового пошуку, тому чимало зусиль прикладає для становлення та розвитку наукових шкіл. У статті "Освітні дослідження в Україні: основні напрямки, організаційна специфіка, перспективи" вона підкреслює, що для наукових шкіл надзвичайно важливо знати зарубіжний досвід. Тому розказує учасникам Загальнопольського дослідницького семінару про діяльність українських учених за 13 років незалежності країни, про нові ідеї в освітній діяльності. На підставі аналізу документів робить висновки про стратегію реформування освіти, визначає її шляхи та основні завдання, що увійшли у розділ "Освіта і наука" Національної доктрини. Для польських вчених цікавою є інформація про Національну Академію Педагогічних Наук України, її відділи, інститути та центри, кількісний та якісний склад, державну науково-педагогічну бібліотеку імені Василя Сухомлинського, видавництво "Педагогічна думка", газети та науково-методичні журнали, про перспективи наукових пошуків.

Справжній вчений і педагог, професор Н. Г. Ничкало розглядає педагогіку як інтердисциплінарну науку, тісно пов'язану з різними сторонами людської діяльності, з працею людини. У її статтях "Філософсько-педагогічні ідеї нестора польської педагогіки: методологічні аспекти" та статті "Система людина – праця як основа інтердисциплінарності педагогічної науки" виразно простежується тісний зв'язок з Тадеушем Новацьким – відомим в усьому світі засновником педагогіки праці як субдисципліни педагогічної науки. Ці статті Н. Г. Ничкало віддають належну данину пам'яті видатному польському вченому. Вони написані не тільки з притаманною їй ґрунтовністю, але й з теплотою. З-під руки Нелі Григорівни виходять рядки, у яких вона залишає майбутньому, нашим нащадкам світлий образ професора Т. Новацького. Вона щиро й сердечно розказує про особисте знайомство з цією людиною, яку без перебільшення можна назвати велетнем педагогічної думки. І водночас зазначені статті містять не тільки глибокі філософські роздуми щодо змісту праць професора Тадеуша Новацького, але й багатий фактичний матеріал щодо перекладів його творів українською мовою, а також оцінку методологічних семінарів, що стали справжньою школою для молодих дослідників педагогіки.

Н. Г. Ничкало, аналізуючи монографію професора "Професієзнавство" ("Zawodoznawstwo"), відзначає, що вчений детально простежує історію виникнення праці людини, її розвиток на різних історичних етапах, зародження професій, їх розширення, трансформацію й інтегрування з урахуванням соціально-економічних потреб. Широку палітру понять, пов'язаних з працею людини, педагогікою праці як субдисципліною

педагогіки, Т. Новацький викладає в "Лексиконі педагогіки праці" ("Leksykon pedagogiki pracy"). На думку академіка Н. Г. Ничкало, це унікальне науково-довідкове видання дає можливість побачити всю глибину проблеми й простежити шляхи збагачення поняттєво-термінологічного апарату педагогіки праці.

Аналіз творчого доробку Професора, вважає академік, дає підстави для висновку: Тадеуш Вацлав Новацький – видатний педагог ХХ – початку ХХІ століття. Він є основоположником нової наукової дисципліни – Педагогіки Праці – й водночас творцем Наукової школи, яка цілеспрямовано займалася розвитком цієї наукової галузі. Професор Н. Г. Ничкало наголошує, що Бог наділив Тадеуша Новацького велетенською магічною силою любові й оптимізму, яка притягувала до нього інших людей. Завжди навколо нього юрмилися і молоді педагоги, які лише починали свої дослідження, і вже зрілі вчені – професори, доктори габілітовані, які вже видали не одну працю і творчо розвивали свої наукові школи, а слово Т. В. Новацького завжди було їм порадою і допомогою.

Професійне вдосконалення молодих дослідників завжди було предметом піклування професора Н. Г. Ничкало. Молоді у пригоді стане стаття "Методичні пошуки дослідника – безперервний процес", у якій вчена, заручившись допомогою колег, на праці яких посилається, окреслює природу методології дослідження, репрезентує методичну культуру дослідника, рівні та критерії наукових пошуків, правило цілісності аспектів методології як єдиного організму, що складається з багатьох елементів. Такі цінні настанови допоможуть молодим ученим уникнути методологічного хаосу.

Три статті із вміщених у книзі присвячені проблемам професійної освіти. Досвід професора Н. Г. Ничкало у цій галузі педагогіки важко переоцінити. Стаття "Теоретичні засади розвитку професійної освіти в Україні" може слугувати дороговказом для дослідників професійної педагогіки. У ній представлена коротка, але глибока характеристика енциклопедичного видання "Профтехосвіта України: ХХ століття" як першого в незалежній Україні. Автор накреслює мету й завдання профосвіти як педагогічної субдисципліни, називає сфери знань, що становлять інтерес дослідників цієї галузі педагогіки, переконливо показує зв'язок між розвитком професійної освіти і станом економіки країни, наголошує на її інтеграції з наукою і виробництвом, на важливості її випереджуючого характеру. Надзвичайно цікавими видаються розмірковування автора про те, що в інформаційному суспільстві набирають глибокого сенсу й актуальності ідеї Яна Павла II і Григорія Сковороди щодо людської праці, її духовного та філософського змісту.

Поява у 1998 р. книжки Василя Кременя та Василя Ткаченка "Україна – дорога до себе. Проблеми суспільної трансформації" дала поштовх для

роздумів професора Н. Г. Ничкало над станом професійної освіти в Україні, над проблемами її розвитку. Ці роздуми лягли в основу статті "Трансформація професійної освіти в Україні в нових суспільно-політичних умовах". Важко переоцінити їх значення для дослідників цієї педагогічної субдисципліни. Автор розгортає свої думки про професійну освіту як елемент освітньої політики української держави, як складову неперервної освіти, піддає глибокому аналізу кризові явища в українській профосвіті, її зв'язок з проблемами безробіття і одночасно накреслює шляхи реформування профосвіти в Україні, модернізації її змісту, трансформації в контекст європейського інтеграційного процесу. Продовженням цієї теми стала стаття "Реформування професійної освіти і проблеми модернізації підготовки професійних педагогічних кадрів в європейському контексті".

Справжній майстер професійної підготовки вчителя, Н. Г. Ничкало ніколи не випускає з поля зору цієї головної постаті навчального процесу. У статті "Підготовка вчителя як проблема досліджень в Польщі та Україні" вчена порівнює дослідження професії вчителя з яскравою барвистою тканиною, що весь час змінюється. Вона нагадує, що перший підручник з педмайстерності на теренах СРСР вийшов в Україні та накреслює перспективи співпраці українських та польських фахівців у цій царині, а саме: спільні дослідження в рамках різних європейських проектів, спільні публікації, створення банку даних захищених дисертацій, укладання бібліографічних списків тощо.

Програмі "Вчитель", запропонованій першим міністром освіти незалежної України, професором Іваном Зязюном, присвячена одна зі статей книги. У ній автор репрезентує підготовку вчителя в умовах нових викликів часу, чітко прописує етапи її впровадження та зауважує, що проблеми підготовки вчителя не знають кордонів, вони є предметом обговорення на українсько-польських конференціях, зокрема міжнародній конференції "Дороги і бездоріжжя підготовки вчителя".

Особливе місце в книзі посідає стаття, присвячена Яну Павлу II, у якій автор виявляє глибоке розуміння значення постаті цього вихователя "людства" та цінності його праць, актуальність яких не втрачатиметься з плином часу. Підкреслюється роль його духовно-морального спадку у вихованні особистості.

Професор Н. Г. Ничкало у своїй статті "Особливості організації і якісного вимірювання результатів педагогічних досліджень в Україні" звертає увагу на теоретичне обґрунтування дослідницьких програм і розроблення методик наукового пошуку, що має здійснюватися з урахуванням його мети, об'єкта і предмета. Такий підхід, з погляду вченої, потребує значної попередньої науково-пошукової та аналітичної діяльності кожного дослідника, незалежно від педагогічної

субдисципліни, напряму й обраної теми дослідження. Вона високо оцінює польські наукові видання з проблем методології і методики педагогічних досліджень. Аналізує напрацювання у цій сфері українських дослідників. Зокрема зазначає важливість ідей видатного українського дидакта, доктора педагогічних наук, професора, дійсного члена НАПН України С. У. Гончаренка, який наголошував, що наукові дослідження в галузі педагогіки є специфічним видом пізнавальної діяльності, у ході якої за допомогою різноманітних методів виявляються нові, раніше не відомі сторони, відношення, грані предмета, який вивчається. При цьому головним завданням є виявлення внутрішніх зв'язків і відношень, розкриття закономірностей і рушійних сил розвитку педагогічних процесів або явищ.

У статті професора Н. Г. Ничкало "Розвиток людського капіталу – філософсько-педагогічний аспект" зазначається, що ринок праці висуває нові вимоги до якості робочої сили, її професійно-кваліфікаційного складу і рівня підготовки. Саме ринок праці є одним із індикаторів, за яким можна судити про національне благополуччя, стабільність й ефективність соціально-економічних перетворень у країні. На основі вивчення праць польських учених – Т. Новацького, З. Вятровського, С. Квятковського та ін., академік Н. Г. Ничкало прогнозує підвищення значимості кваліфікації як важливої якості людського фактора та зростання ролі науки й інновацій у суспільстві майбутнього. Вона вважає, що наукові дослідження з цього напряму можуть сприяти вдосконаленню професійної освіти і підготовки компетентного виробничого персоналу в контексті вимог інформаційної цивілізації.

Видана у Польщі книга праць професора Н. Г. Ничкало неодмінно стане у пригоді тим, кого турбують проблеми виховання, розвитку професійної підготовки вчителя, педагогічні дослідження у цій галузі, а отже, майбутнє освіти й суспільства. Залишається тільки подякувати нашим польським колегам за таке видання і висловити сподівання на подальшу плідну співпрацю.

**Олександра Дубасенюк,
Наталія Місяць**